

Dynastia Sung

Koniec obdobia chaosu

DANIELA ZHANG
CZIRÁKOVÁ

Čína v čase vlády dynastie Sung
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/36/Liao_Dynasty_in_1025.jpeg

ZHANG CZIRÁKOVÁ, Daniela. The Song Dynasty. End of a period of chaos. *História*, 2017, 16, 2, pp. 4-9.

The Song Dynasty (960–1279) was another glorious chapter in Chinese history. After the fall of the Tang Dynasty and the subsequent division of China into several warring kingdoms known as the Five Dynasties and Ten Kingdoms, China was again united. Although the military strength and international prestige of the Song Dynasty did not reach the level of the Tang Dynasty, the country made immense progress in the fields of economic development, science and art.

Key words: Song Dynasty, Taizu of Song, Northern Song, Southern Song, technology, science, movable type printing, Arts.

Dynastia Sung (Song) bola obdobím opätovného zjednotenia Číny po období chaosu a vojen. Svojou vojenskou silou, politickou prestížou sa nevyrovnala dynastii Tchang a jej zahraničná politika bola skôr pasívna. Mier s nomádskymi kmeňmi žijúcimi na severe si zabezpečovala pomocou ponížujúcej sobášnej politiky. No aj napriek tomu došlo k ohromujúcemu hospodárskemu rastu, ktorý bol sprevádzaný aj značným pokrokom vo všetkých aspektoch ľudskej civilizácie, či už ide o vedecko-technický pokrok, alebo rozvoj v oblasti umenia a literatúry. Počet obyvateľov zdecimovaný obdobím vojen a nestability, rýchlo rástol. V priebehu 10. a 11. storočia sa zdvojnásobil. Bola to doba, keď v Číne objavili kníhtlač z pohyblivých tlačiarenských matric, pušný prach, keď bol objavený rozdiel medzi magnetickým a geografickým severom a prvýkrát v histórii sa začali používať papierové peniaze.

Zjednotiteľ Číny

Čao Kchuang-jin, známejší pod menom cisár Sung Tchaj-cu (960 – 976), jeden z generálov štátu Neskorých Čou, ukončil dlhé boje a zjednotil Čínu pod svojou vládou, pričom hlavné mesto situoval do Kchaj-fengu, kde vybudoval silnú centralizovanú vládu. V roku 960 založil novú dynastiu Sung, ktorá na rozdiel od iných krátkodobých dynastií pretrvala tri storočia, až do vpádu Mongolov. Sung Tchaj-cu počas svojho panovania presadzoval dôslednejšie uplatňovanie štátnych skúšok. Z úspešných absolventov si vyberal úradníkov, ktorí riadili krajinu, čím pokračoval posun od ovládania krajiny mocnými rodmi k budovaniu modernej spoločnosti riadenej štátnymi úradníkmi.

Okolo 11. storočia si politický aj hospodársky vývoj krajiny vyžadoval reformy, na ktoré sa podujal kancelár Wang An-š' (1021 – 1086). Pod záštitou cisára Sung Šen-cunga (1067 – 1085) kritizoval vzdelávací systém, štátnu byrokráciu a pokúsil sa presadiť sériu ekonomických reforiem, ktoré zahŕňali celý komplex opatrení – od zmien v armáde, v štátnej správe až po daňové reformy.¹ Jeho snahy narazili na odpor konzervatívnejšej frakcie vedenej historikom S' ma Ku-

Sung Tchaj-cu – zjednotiteľ Číny
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/Song_Taizu.jpg

angom (1019 – 1086). Aby sa zbavil opozície, posielal svojich politických odporcov do vyhnanstva, ako sa to pre kritiku reforiem stalo niekoľkokrát aj slávnemu maliarovi, básnikovi, výtvarnému teoretikovi a štátnemu úradníkovi Su Š', známemu aj pod jeho umeleckým pseudonymom Su Tung-pcho (1037 – 1101).

Po úspešnom zjednotení Číny obrátili vládcovia dynastie Sung pozornosť na kitanskú ríšu Liao, ktorá sa nachádzala na severe.

Hoci dynastia nebola schopná vojensky poraziť Kitanov, dokázala si ubrániť svoje územia. Viac ako vojenskou silou sa Sungovia presadzovali diplomaciou, okrem iného a sobášnou politikou, ktorá bola známa aj v našich končinách. Sungskí panovníci podľa súdobých prameňov udržiavali diplomatické styky aj s takými vzdialenými krajinami, ako bola India, Egyptský kalifát, krajiny nachádzajúce sa v Strednej Ázii, kórejské kráľovstvo Goryeo i Japonsko s ktorým hojne obchodovali. Čínske záznamy dokonca hovoria o kontaktoch s Byzantskou ríšou, ktorej panovník Michal VII. údajne navštívil Čínu v roku 1081.

Strata severných území

Dynastiu Sung možno z historického hľadiska rozdeliť na dve obdobia. V období dynastie Severných Sung (960 – 1127) Čína ovládala väčšinu svojho územia. Zameriavanie sa na vnútroštátne problémy a ignorovanie ochrany hraníc však spôsobili stratu kontroly nielen nad severnými oblasťami, ale aj nad povodím

Kancelár Wang An-š' (1021–1086)
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Wang_Anshi.jpg

Žltej rieky. Tú Číňania zvykli označovať za kolísku svojej civilizácie.

V roku 1115 si kočovné kmene Džurčenov, ktoré žili severne od ríše Liao, založili vlastný štát Jin. Ten roku 1126 porazil ríšu Liao, čím sa stal bezprostredným susedom Sung. Medzi čínskou dynastiou Sung a Džurčenmi čoskoro vypukla vojna. Číňania mali síce niekoľko významných generálov. Medzi nimi vynikal Jue Fej, ktorému neskôr v Chang-čou postavili chrám. Disponovali aj silným námorníctvom, ktoré sa vďaka technologickej vyspelosti (výstavba technicky čoraz zložitejších lodí, mohutných prístavov) dokázalo ubrániť početne silnejším ťinským námorným jednotkám či už na rieke Jang-c', alebo aj na mori. Napriek tomu sa o rok neskôr ťinskí bojovníci zmocnili sídelného mesta Kchaj-fengu (Kajfeng) a zajali cisára Chuej-cunga. Časť členov cisárskej rodiny ušla na juh krajiny, kde založili dynastiu ovládajúcu územie strednej a južnej Číny s hlavným mestom Hangzhou. Severná Čína sa stala súčasťou ríše Džurčenov.

Toto bol za zlomový bod, od ktorého sa datuje začiatok obdobia Južných Sung, ktoré historici označujú za úpadok dynastie. Zahraničná politika dynastie Južných Sung voči Jínu bola z vojenského pohľadu defenzívna, čo je napokon typické pre politiku dynastie Sung vo všeobecnosti. Postupne sa medzi obo-

Historik S' ma Kuang (1019–1086)
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/08/Sima_Guang_of_Song.jpg

Počas obdobia dynastie Sung došlo k rozvoju krajiny vo viacerých oblastiach. Štátnou filozofiou bol neokonfucianizmus, do ktorého filozofii, ako napríklad Ču Si, zapracovali budhistické idey, čím pôvodne pragmatické učenie konfucianizmu postupne naberalo určité metafyzické prvky. Popri neokonfucianizme sa naďalej rozvíjal budhizmus, ktorý však nedosiahol váhu a dôležitosť, akú mal za dynastie Tchang, keď budhistické kláštory vlastnili obrovské majetky. Rovnako existoval taoizmus, filozofický smer, ktorý sa za predošlej dynastie Tchang transformoval na akési náboženstvo. Pre čínsku kultúru je príznačná veľká náboženská tolerancia a akceptovanie rozličných náboženstiev či filozofických prúdov, ktorá pretrváva dodnes.

Generál Yue Fei (1103 – 1142)
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/17/Yue_Fei_2.jpg

ma štátmi utvorila mocenská rovnováha, v ktorej Jin nebol vojensky schopný dobyť juh Číny a Sungovia nemali dostatok síl, aby vyhnali Jin zo severu.

Čaro dynastie

Úpadok vo vojenskej oblasti sa však neodrazil na životnej úrovni a celkovom kultúrnom stave krajiny. Sila a podmanivosť tejto dynastie nespočívala v jej výbojnej zahraničnej politike či úspechoch pri vojenských ťaženiach. Sungovia sa zameriavali skôr na iné aspekty. Obchod sa vďaka papierovému obeživu pozdvihol na vyššiu úroveň a okolo Kchaj-feng a Chang-čou, sídelných miest ríše, vznikali prosperujúce oblasti. Hlavné mesto krajiny sa stalo najväčšou metropolou vtedajšieho sveta. Kupci zakladali v mestách zložité obchodné organizácie

podobné cechom v Európe a na vidieku sa rozvinul voľný obchod s pozemkami, čo bol jeden z motorov silného hospodárskeho rastu. Keďže Čína stratila prístup k pozemným cestám do strednej Ázie a na Blízky východ, sústredila sa na námorný obchod a stala sa námornou veľmocou. Pravidelne obchodovala s juhovýchodnou a južnou Áziou i s oblasťou Perzského zálivu a vybudovala silné vojnové loďstvo.

Obdobie mieru a vysoká produktivita práce v poľnohospodárstve viedli k rastu obyvateľstva, ktoré bolo zdecimované vojnami. Podľa súdobých kroník dosahovala čínska populácia v období dynastie Sung hranicu 50 miliónov, ale odhady toto číslo prekračujú. V období dynastie Tchang žilo 73 % čínskej populácie na severovýchode krajiny, zatiaľ čo v južnej a strednej Číne, menej ako štvrtina. V 13. storočí sa situácia obrátila a ťažisko hospodárskeho života krajiny sa presunulo na juh. Nárast populácie obyvateľstva viedol k zväčšovaniu miest a vynútil si určité ekonomické reformy. Krajina bola rozdelená na správne oblasti, riadené úradníkmi, ktorí sa na svoje miesta dostávali vďaka úspešne zloženým štátnym skúškam.

Jue Fei so svojím učiteľom lukostreľby Čou Tchongom (Zhou Tongom)
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b3/Zhoutong%26students.jpg>

Nové obzory

Obdobie dynastie Sung bolo obdobím veľkých vynálezov v mnohých odvetviach ľudskej činnosti. Najvýznamnejší pokrok nastal v hutníctve, vo výrobe porcelánu, v stavbe lodí a navigácii pomocou kompasu. Sungovia stavali veľké džunky, čo boli vlastne plachetnice s vysokou kormou a vyčnievajúcim lodným predkom a s vodotesnými podpalubnými komorami, vďaka čomu dokázali odolávať aj rozbúrenému moru a mohli plávať na väčšie vzdialenosti od pobrežia. Šen Kchuo bol prvý, kto si všimol odchýlku kompasu a rozdiel medzi magnetickým a geografickým severom. Zaoberal sa aj iným výskumom, známe sú jeho hodinárske výtvary, ktoré pracovali na hydraulickom princípe.

Na pohon člnov plaviacich sa na čínskych riekach sa používali drevené lopatkovité kolesá s vyčnievajúcim záberom poháňané ľudskou silou. V oblasti vojenskej techniky bol prelomovým vynález pušného prachu, ktorý viedol k vývoju zápalných rakiet a vôbec prvých jednoduchých diel na svete, zhotovených len z bambusových rúr.

Na pohon vzduchových mechoch využívaných v taviacich peciach a na pohon jednoduchých spriadacích strojov sa používali vodné kolesá. Mnohé z týchto vskutku prelomových vynálezov si napokon našli cestu do Európy, kde prispeli k technologickému a ekonomickému pokroku kontinentu.

Kchaj-feng. Čang Ce-tuan (1085 – 1145). Putovanie k rieke na sviatky čistoty a jasú.
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Qing-mingshangHetu.jpg>

Kníhtlač s pohyblivými typmi písma sa začala používať v Číne o 200 rokov skôr ako v Európe. Vynález bol pripisovaný remeselníkovi Pi Šengovi (990 – 1051) a prvýkrát ju spomínal vedec a štátnik Šen Kchuo vo svojom literárnom diele v roku 1088. Tlačenie malieb z drevených rytín a vynález kníhtlače z pohyblivých typov spôsobil zníženie cien kníh, ktoré sa už nepísali ručne. To malo dopad na rozšírenie vzdelanosti, hlavne medzi úradníckymi vrstvami. Treba však pripomenúť, že z dôvodu obtiažnosti čínskeho písma nenasledovala taká explózia rozvoja vzdelanosti, akú spôsobil tento vynález neskôr v Európe. Okrem toho, zložitost čínskeho písma a vysoký počet výtlačkov nahrávali aj staršej technológii tlače z pevných drevených blokov, pri ktorej sa mohli priamo do kníh vložiť aj ilustrácie. Vďaka novo zavedenej kníhtlači sa šírila vzdelanosť.

V období dynastie Sung vzniklo množstvo encyklopedických prác, akými sú spisy venované historiografii, cestovaniu, rovnako ako aj spisy o lekárstve a technických vynálezoch. Rozvoj zaznamenala aj biológia, matematika, zoológia, arche-

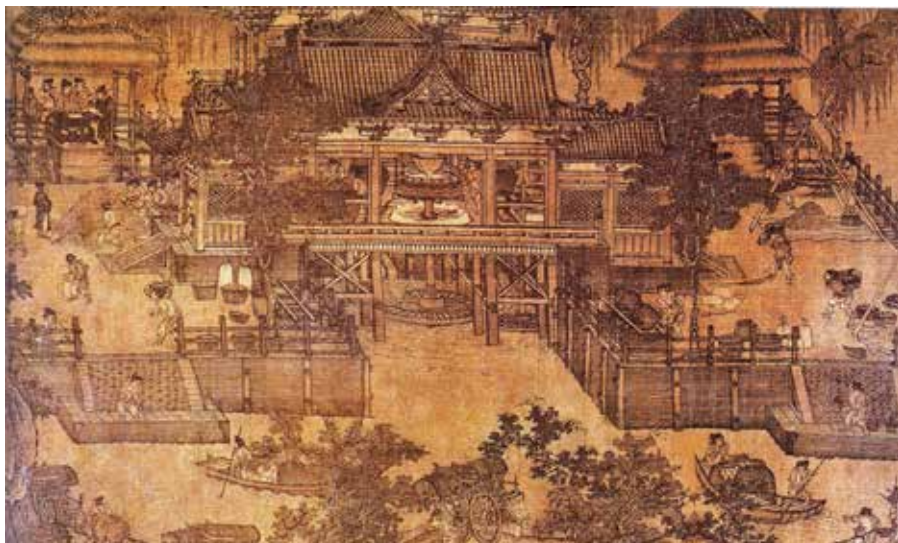

ológia, mechanika, astronómia ako aj iné vedné disciplíny.

Maliarska akadémia

Pokiaľ ide o výtvarné umenie, Čína zažívala jeden zo svojich vrcholov vo viacerých aspektoch. Na cisárskom dvore vznikla maliarska akadémia, ktorá sa tešila popularite. Dokonca samotný cisár Sung Chuej-cung intenzívne podporoval umenie a sám sa aktívne venoval maľbe. Maľoval hlavne kvety a vtáky v štýle „maľba prácnym štetcom“ a venoval sa aj kaligrafii. Jeho kaligrafický rukopis je jasne rozpoznateľný, no pokiaľ ide o maľby, nie je celkom isté, ktoré z nich namaľoval vlastnou rukou, nakoľko v tých dobách prevládala v Číne zvyk označiť pečaťou aj diela, ktoré sa mu mimoriadne páčili a s ktorými sa umelecky stotožňoval, čo bolo v čínskom kultúrnom kontexte chápvané ako pocta tvorcovi, nie ako krádež umeleckej identity.

Na slávnom panoramatickom zvitku od dvorného maliara Čang Ce-tuan (1085 – 1145) *Putovanie k rieke na sviatky čistoty a jasú* vidíme zaujatie realitou a životom bežných ľudí v takej forme, aká v čínskom maliarstve nenachádza obdoby ani predtým, ani potom. Na druhej strane, práve počas tejto dynastie sa naďalej rozvíjala zenová maľba, pre ktorú je typická veľká miera štylizácie a umelecká skratka, teda zenové maľby sú presným opakom realistického zachytenia mestskej scenérie,

Vodný mlyn – symbol ekonomického, technologického a priemyselného rozvoja vtedajšej Číny
http://68.media.tumblr.com/061aa2fda-909eb14c91da0ab2791cdd6/tumblr_o33xee-2vWM1thchlco1_1280.jpg

aké vidíme na slávnom Čang Ce-tuanovom zvitku. Okrem maľby sa rozvíjala aj kaligrafia, ktorá je v Číne pokladaná za vysoké umenie. Dokonca v prehistorických začiatkoch sa ako záznam veľteckých textov tešila vyššiemu oceneniu ako maľba.

Počas dynastie Sung sa zrodila maľba literátov. Krúžok vysoko vzdelaných a kultivovaných umelcov združených okolo básnika, maliara a výtvarného kritika a štátnika Su Dong-pchoa prišiel s revolučnou ideou, že cieľom umeleckej tvorby nie je reprezentácia, teda realistické zobrazovanie skutočnosti, ale sebaujavenie. Podľa maliarov-literátov bola vysoká úroveň estetického cítenia rovnako dôležitá, ak nie dôležitejšia ako remeselná zručnosť. Umelci-literáti sa s obľubou a hrdosťou označovali za amatérov, za ľudí, ktorí tvoria len pre vlastné potešenie, preto, aby vyjadrili svoje najvnútornejšie pocity a estetické názory, nie za účelom komerčného profitu. To znamená, že skupina ľudí, zaujímajúca významné miesto v kultúrnom a spoločenskom živote vstúpila aj do výtvarného umenia v oveľa väčšom rozsahu ako dovtedy.²

Približne v tom čase sa nastolil trend, ktorý v Číne pokračoval celé storočia, a to úzke prepojenie medzi maľbou, poéziou a kaligrafiou. Poézia v kaligrafických nápisoch sa stávala neoddeliteľnou súčasťou obrazu, básne dopĺňala a umocňovala celkovú atmosféru diela.

Spoločne s výtvarným umením sa roz-

Socha poetky Li Čing-čao
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/58/Li_Qingzhao_statue.JPG

metrálné odlišným názorom sa umelci z krúžku okolo Su Š'ho vyjadrovali pochvalne aj o politickom rivalovi, štátnikovi a básnikovi Wang An-Š'.³

Postavenie žien v spoločnosti bolo na základe konfuciánskej morálky tradične o niečo nižšie ako postavenie mužov, ale aj tak ženy v súlade s hospodárskym rastom postupne získavali práva, napríklad aj právo vlastníť majetok. Mnohé ženy viedli menšie obchody, ak sa manželom narodila len dcéra, mala právo na časť otcovho dedičstva. Ženy sa zúčastňovali spoločenského života, dcéry vzdelaných či bohatých rodín mali prístup

k vzdelaniu. Táto doba zrodila aj niektoré významné ženy, napríklad poetky, medzi ktorými vynikla Li Čing-čao (1084 – 1151), ktorej sa podarilo presláviť ešte počas svojho života.

Kublaj chán
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1b/YuanEmperorAlbumKhubilai-Portrait.jpg>

Li Čing-čao:

Škoricovníkový kvet

Jemný kvietok, bleďožltý, hebký,
s vôňou, akej páru niet.
Nemá sytu farbu, nevyniká,
ale krajší nevidieť.

Nežné slivky, matné chryzantémy
pri ňom zblednú vo chvíli,
krásne kvitne do jesenných sviatkov.
Básnici ho veršom nespomenú,
vari oči stratili?

Krehké ako chryzantémy. Prekl. Marián Gálík a Viera Prokešová. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1992, s. 61. ISBN 9788022003506.

Ničivé nájazdy

Začiatkom 13. storočia sa objavil nový nebezpečnejší a vojensky vyspelejší protivník. V roku 1234 bolo kráľovstvo Ťin porazené Mongolmi, ktorí prevzali kontrolu nad bývalými čínskymi územiami na severe a ich silnejúca moc stále viac ohrozovala Čínu. V roku 1251 sa chánom Mongolov stal Möngke, ktorý po nástupe na trón začal uskutočňovať ničivé vojenské nájazdy na hranice ríše Sung. Po jeho smrti v nich s ešte s väčšou intenzitou pokračoval jeho brat Kublaj, ktorý sa roku 1271 vyhlásil za čínskeho cisára. O tri roky neskôr vpadla dvestotísícová mongolská armáda pod jeho vedením na územie južnej Číny, dobyla hlavné mesto Chang-čou a zajala cisára. V dôsledku toho ríša dynastie Sung prestala formálne existovať. Nakoniec sa mu podarilo zlomiť aj posledné zvyšky čínskeho odporu a poraziť slabnúcu čínsku vládu na juhu. V roku 1279 jeho armáda definitívne porazila dynastiu Sung a nastolila mongolskú dynastiu Juan (1271 – 1368).

Poznámky

¹ HRDLIČKOVÁ, Věna – HRDLIČKA, Zdeněk. *Čína císaře Šen-cunga*. Praha : Mladá fronta, 1992, s. 112. ISBN 9788020402349.

² SULLIVAN, Michael. *The Arts of China*. Berkeley : University of California Press, 1977, str. 168

³ HRDLIČKOVÁ – HRDLIČKA, ref. 1, s. 234.

Mgr. Daniela Zhang Cziráková, PhD.

(1968) je sinologička, od roku 2010 pracuje v Ústave orientalistiky SAV v Bratislave. Doktorát obhájila na Ústave Dálného východu – Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Prahe (2002) s dizertačnou prácou *Proces formovania abstrakcie v súčasnom čínskom maliarstve* (2001). Predmetom jej vedeckého záujmu je čínske umenie a súčasná čínska literatúra.